

I. GIRIS

A. Ziyaretin tarihi ve delegasyon bileşimi

1. İskenceyi Önleme ve insanlık dışı veya onur kırıcı muamele veya cezalandırma Avrupa Konvansiyonunun 7. Maddesi uyarınca (bundan sonra “Konvansiyon” olarak geçecektir), CPT delegasyonu Türkiye’yi 16-17 Subat 2003 tarihleri arasında ziyaret etmiştir.

2. Delegasyon CPT üyesi ve delegasyon başkanı olan Marc NEVE ve Genevre Forensik Tıp Universite Enstitüsü Direktörü olan uzman Timothy HARDING den oluşmuştur. Bunlara Zeynep BEKDIK ve Kudret SUZER (tercümanlar) yardımcı olmuşlardır ve CPT sekreteri Petya NESTOROVA da eşlik etmiştir.

B. Ziyaretin İçeriği, yapılan görüşmeler ve karşılaşılan ko-operasyon düzeyi

3. Bu ziyaret Komite’ye “mevcut koşullar altında yapılması gereken” olarak gözüktü. (Konvansiyonun Madde 7 ve paragraf 1’i). Abdullah Öcalan’ın akrabaları ve avukatlarının kendisini ziyaret edebilmeleri için İmralı Adası’nda bulunan cezaevine ulaşım noktasında büyük zorluklar yaşandığının ısrarla rapor edilmesi ardından tetiklenmiştir. 27 Ocak 2003 tarihli mektubunda CPT bu raporlara ilişkin Türk yetkililerinden görüşlerini ve aynı zamanda son üç ayda gerçekleşen her avukat ve aile görüşünün tarih ve suresini istemistir. 5 Subat 2003 tarihli mektubu ile CPT taleplerini tekrarladı ve kendi İşleyiş Kurallarından Kural 30 (1)’u¹ resmi olarak işleyiş

---

¹ Kural 30 (1) şöyle der: “Belirli bir ziyaret hakkında karar vermeden önce, Komite veya uygunsa Büro verili bir Devlet’de ki rapor edindiği genel durum, belirli bir yer veya izole bir durum hakkında bilgi veya izah talebinde bulunabilir.”

koydu. 6 Subat 2003 tarihli bir mektupla Türk yetkilileri Komite'nin 27 Ocak 2003 tarihli mektubunu yanıtlamıştır. Verilen bilgi akrabaları ve avukatları tarafından Abdullah Öcalan'a yapılan son ziyaretin 27 Kasım 2002 olarak netleştirilmiştir. Görünen o ki bundan sonrası için "hava koşulları" akrabaları ve avukatlarının adaya ulaşımını engellemiştir.

CPT Başkanı bu durumu Komite'nin Ankara'daki irtibat memuru ile telefon üzeri görüştü ve bir sonraki ziyaret gününde yani 12 Subat 2003 tarihinde İmralı Kapalı Cezaevinde görüşmenin gerçekleşmesi için tüm çabaların harcanacağı anlaşılmıştı. Fakat, sonrasında CPT akrabaların ve avukatların İmralı Kapalı Cezaevini ziyaret edemediğini, öne sürülen gerekçenin ise tekrar kötü hava koşulları olduğu öğrendi. CPT, böylece İmralı Kapalı Cezaevinde tutulan mahpusların ziyaret düzenlemeleri hakkında ve kuruluşun tek tutuklusunu ile mülakat yaparak yerinde bilgi edinmek için bir delegasyonun Türkiye'yi ziyaret etmesi gerektiği kararını aldı.

4. İmralı Kapalı Cezaevine gerçekleştirilen bu ziyaret aynı zamanda Abdullah Öcalan'ın diğer açılardan tutukluluk koşullarını da gözden geçirme fırsatı da sundu özellikle CPT'nin kuruluşu geçmiş ziyaretleri ardından yaptığı tavsiyeler ilişkin (Mart 1999 ve Eylül 2001).² Fakat, bu rapor akraba ve avukatlarının ziyaretleri üzerinde duracaktır. Abdullah Öcalan'a yönelik muamelenin diğer boyutları ayrı bir yazının konusu olacaktır ve orada hem Eylül 2001 CPT ziyaretine yönelik (ki burada tutukluluk koşulları detaylı bir şekilde ele alınmıştır) hemde en son ziyaretin sonuçları yer alacaktır. Burada ki maksat bu konuların ardından yüksek-düzyer Türk yetkilileri ve CPT temsilcileri arasında konuşmaktır, 2003 baharına planlanmıştır. CPT açısından öncelikli olan konu doöt yıldan fazladır süren Abdullah Öcalan'ın izolasyonunu sonlandıracak bir yol bulmaktır.

5. Delegasyon İmralı Kapalı Cezaevini 17 Subat 2003 tarihinde ziyaret etti ve Abdullah Öcalan'la uzunca mülakat yaptı. Dahası, cezaevi yönetimi ile akraba ve avukatlarının ziyaret düzenlemeleri ve anakara ile ada arasındaki ulaşım yollarını tartıştı.

Ziyaret esnasında, delegasyon aynı zamanda Gemlik Jandarma Bölge Komutanlığının İrtibat Bürosuna da gitti. Burası akraba ve avukatların İmralı Kapalı Cezaevinde tutulan mahpusları İmralı adasında ziyaret etmek için gittiği belirlenen hareket noktasıdır.

Ötesinde, CPT delegasyonu İmralı Kapalı Cezaevini denetlemekten sorumlu olan bir taraftan Levent ERSÖZ, Bursa Bölge Jandarma Komutanlığı ve diğer yandan Emin OZLER, Bursa Başsavcısı, ve Cemil KUYU, Bursa Savcı vekili ile görüşmeler yaptı. Delegasyon Abdullah Öcalan'ın akraba ve avukatlarından ziyaret edilmesi hakkının pratikte tamamı ile etkili olmasının temin edilmesini detaylı bir şekilde tartıştı.

² Bu ziyaretler hakkındaki raporlarla Türk yetkililerinin cevapları kamuoyuna sunulmuştur (CPT/Inf (2000) 17, CPT/Inf (2000) 18, CPT/Inf (2002) 8 and CPT/Inf (2003) 13 belgelerine bakınız).

Son olarak, delegasyon Abdullah Öcalan'nın iki avukatıyla da tartışmalar yürüttü.

6. Ziyaret boyunca karşılaşılan işbirliği genelde çok iyiydi. Bu bağlamda, CPT Levent ERSÖZ'e, Bursa Bölge Jandarma Komutanı, delegasyonu İmralı adasına götürmek amaçlı sağlanan helikopter için müteşekkirdir. Komite aynı zamanda Dışişleri Bakanlığından Kaan ESENAR'a da gerek ziyaret öncesi gerekse de esnasında verdiği desteklerden ve erişilebilirliği açısından tesekkür eder.

Bununla beraber, not edilmelidir ki Gemlik Jandarma İrtibat Bürosuna yapılan ziyaretin bir noktasında sorumlu subay adaya ulaşım konusunda daha fazla bilgi vermeyi reddetti ve delegasyonun orayı terk etmesini istedi. Bursa Bölge Jandarma Komutanlığı ile yapılan bir telefon görüşmesi sonucu Gemlik de aramalardan geçen ve varolan sorularımızın bizzat Komutan tarafından cevaplanacağı güvencesi verilen delegasyon İmralı Kapalı Cezaevi'ne giden ziyaretçilerin kayıtlarını incelemeyi bitirebilmiştir.

Şu da not edilmelidir ki imralı Kapalı Cezaevinin dış güvenliğinden sorumlu olan Jandarma personeli delegasyonla konuşmalarını için talimat almışlardı ve İmralı Adası'na gelen aranan kişilerin kayıtlarının incelenmesine izin vermediler. Bu tür bir tutum Sözleşmenin maddeleri ile uyum içinde değildir, özellikle de Madde 3 ve Madde 8 paragraf 2(d) ile.

II. ZİYARET ESNASINDA BULUNAN ESASLAR VE YAPILMASI ÖNERİLENLER

7. İmralı Kapalı Cezaevinin İç Yönetmeliğine göre kuruluş da tutulan mahpuslar akrabaları tarafından haftada bir, bir saatlik ve avukatları tarafından da aynı şekilde haftada bir aynı sürede bir ziyaret hakları bulunmaktadır. Ziyaretler kapalı olmakta ve personel tarafından denetlenmektedir. Konuşmalar Türkçe gerçekleştirilmelidir ve işaret diline izin verilmemektedir. Avukat ziyaretleri personelin duyamayacağı bir biçimde gerçekleşmelidir.

Adalet Bakanlığı tarafından Çarsamba gününün aile ve avukatların ziyaret günü olarak belirlendiği delegasyona aktarılmıştır. Adalet Bakanlığı tarafından İmralı Adası ile anakara arası bağlantıyı sağlayan iki gemi bulunmaktadır: İmralı-9'un 10 yolcu kapasitesi ve anakaradan 10 mil den daha uzakta olmamalı, ve İmralı-10'un ise 20 yolculuk gibi bir kapasitesi bulunmakta ve daha uzaklara açılacak denize dayanıklılık sertifikası bulunmaktadır. Her ne kadar başlangıçta iki gemi de Abdullah Öcalan'ın ziyaretçileri tarafından adaya gidiş için kullanılsa da daha sonra İmralı-9 akraba ve avukatların ulaşımı için özgün olarak belirlenmiştir, İmralı-10 ise personel veya malzemelerin ulaşımı için ayrılmıştır.

8. Delegasyon İmralı Kapalı Cezaevinde tutulan mahpusların akraba ve avukat ziyaretlerinin izin prosedürleri hakkında bilgi aramıştır.

İmralı Adası yasak askeri alanda yer almaktadır (yan denizi de kapayan 3 mil lik bir yarı çap mevcut) ve tüm ulaşımın Bursa Bölge Jandarma Komutanlığı tarafından kontrol edilmektedir. Özel bir Jandarma İrtibat Bürosu İmralı Kapalı Cezaevinde ki mahpusların akrabaları ve avukatlarının ilk güvenlik aramasını yapmak ve adaya güvenli bir şekilde ulaşmalarını sağlamak için Gemlik'te oluşturulmuştur.

Görüşme gününden bir gece önce İrtibat Bürosu'na Bursa Bölge Jandarma Komutanlığı tarafından verilen talimatla İmralı Adasına ulaştırılacak olan kişilerin isimleri yer almaktadır. İrtibat Bürosu ziyaret gününde hava ve denizcilik koşullarını Bandırma Meteoroloji Bölümü ve ada da konumlanan Jandarma Birimi ile bağlantı kurarak izlemektedir. Bu bilgi Bursa Bölge Jandarma Komutanlığı ve Bursa'da ki Savcılık Bürosuna rapor edilmekte ve bunlar beraber ziyaretin gerçekleşip gerçekleşmeyeceğine ilişkin verilen karardan sorumludur. Eğer ziyaret gerçekleşmemişse Gemlik Jandarma İrtibat Bürosu ziyaretin iptal edilmesine yol açan hava koşullarını yada diğer durumları tarif eden bir tutanak tutmaktadır.

9. 27 Kasım 2002 tarihinden beri her Çarşamba hava koşullarının İmralı-9 kosteri ile yola çıkmaya müsaade etmediği ve böylece ziyaretlerin iptal edildiği delegasyona bildirilmiştir. Bir seferinde ise (29 Subat 2003) bot yola çıkmış fakat fırtınalı denizden dolayı geri dönmek zorunda kalmıştır.

CPT delegasyonu ile yaptığı toplantıda Bursa Başsavcısı bu durumun olağanüstü uzun vadeli süren kötü hava koşullarının yarattığı istisnai bir durum olduğunu belirtmiştir. Hakikatten de İmralı Adası'na ulaşım da yaşanan zorluklar geçmişte de olmuş fakat hiç bir zaman bu kadar uzun süreli olmamıştır. Karşılaştırılacak olunursa, Kasım 2001 ila Mart 2002 arasında altı ziyaret iptal edilmiştir fakat iki ziyaret arası kesinti hiç bir zaman üç haftayı geçmemiştir. 2001 yılında 34 ziyaret gerçekleştirilebilmiş ve 19'u iptal edilmiştir. Benzer bir biçimde 2002'de 34 ziyaret gerçekleşmiş ve 18'i ise iptal edilmiştir. Her ne kadar gerçekleşmeyen ziyaretlerin bir çoğu kötü hava koşullarından kaynaklansa da iptal edilen 4 ziyaret ise İmralı-9 kosterinin teknik problemlerinden dolayı iptal edilmiştir.

Bu bağlamda, Bursa Başsavcılığı'nın Bürosundan gelen 8 Aralık 1999 tarihli ve 1999/2-5161 numaralı İmralı-9 ve İmralı-10 gemilerinin kullanımına ilişkin direktifine de gönderme yapmak gerekmektedir, buna göre "15 Eylül ila 15 Nisan'ı kapsayan kış sürecinde ki kötü hava koşullarında İmralı-9 kullanılmamalıdır. Gerektiğinde insan yaşamını tehlikeye atabileceğinden dolayı çok kötü hava koşullarında 4 veya daha fazla rüzgar kuvvetlerinde iki botunda kullanımından sakınılmalıdır". CPT, 4 düzeyinde ki rüzgar kuvvetinin Beaufort ölçeğinde orta derecede bir esintiye tekabül etmekte olduğunu ve bunun 11-16 knots civarında rüzgar hızı ve 1 metre deniz yüksekliği anlamına geldiğini işaret etmek isteriz. Böylece, İmralı-9 açıktır ki kış sezonunda normal gemicilik için uyarlanmış değildir.

10. Yukarıda bahsedilen işlerin durumu CPT açısından büyük bir kaygı konusudur. Üç aydan fazla³ ziyaret hakkının fiili olarak askıya alınması her hangi bir tutuklu için ciddi bir durum olur ve çok uzun bir süreden beri izolasyonda tutulan bir tutuklu için (bu, belirtildiği üzere Abdullah Öcalan'ın durumudur.) açıkça kabul edilemeyecek bir durumdur. CPT delegasyonu tarafından mülakat yapıldığında Abdullah Öcalan açık bir şekilde akraba ve avukatları ile uzayan temassızlık açısından kaygılıydı. İmralı Kapalı Cezaevi'nin yönetimine göre, ziyaretçilerinin gelmek üzere olduğu ve ardından ise ziyaretin iptal edildiği bilgisi geldiğinde ise kızıyormuş. Bu durumun ciddiyeti CPT tarafından önceden yapılan dış dünya ile farklı biçimlerde ilişkilene tavsiyelerinin uygulanmasında bir ilerleme sağlanmaması ile ağırlaşmaktadır.

11. Bursa Başsavcısı kendi dairesinin Abdullah Öcalan'ın ziyaret hakkından yararlanması için "mümkün olan tüm çabayı sarfettiğini"; bu bağlamda, Eylül 2002'de Adalet Bakanlığı'na İmralı-9 kosterinin yetersizliğini rapor eden ve yeni daha denize dayanıklı bir aracın alınmasını talep eden bir mektubun yollandığını belirtmiştir. Bu durum anlaşıldığı kadarı ile göz önüne alınmaktaymış fakat Başsavcının ne zaman ya da olumlu bir sonuç alınıp alınmayacağına ilişkin hiçbir fikri yoktu.

Mümkün olan çabaların tümü gerçekten yapıldı mı?

12. Yukarıda bahsedilen "İmralı-9 kötü hava koşullarının olduğu 15 Eylül ila 15 Nisan arasındaki sürecinde kullanılmamalı" direktifine rağmen (ki bu her sene yedi aylığına ziyaretleri tehlikeye atmaktadır.) İmralı-9 kosteri neden sadece Abdullah Öcalan'ın akraba ve avukatlarını ulaştırmak için ayrılmıştır?

Akraba ve avukatlar İmralı Adasına neden daha farklı varolan ulaşım araçları ile ulaştırılmamaktadır? Haftada üç kez İmralı Adasına giden ve daha büyük olan İmralı-10 kosteri anlaşılan daha denize dayanıklıdır. Bursa Bölge Jandarma Komutanlığı tarafından verilen bilgilere göre İmralı-10 2002 yılında adaya gidiş için planlanan geçişlerden sadece 18'ini gerçekleştirememiştir. Ocak 2003 yılında ise planlanan 18 adaya geçişten 11'ini gerçekleştirmiştir (Oysa İmralı-9 hiç geçememiştir). Aralık 2002'de İmralı-10 bakımdan geçerken yerine askeri bir çıkarma botu tahsis edilmiştir. İlaveten, ziyaret eden doktorlar, savcılar ve cezaevi personelinin bazen sahil güvenlik tekneleri ile ulaştırıldığı delegasyona söylenmiştir. CPT'nin ziyareti esnasında

---

³ CPT'nin ziyareti sürecinde Abdullah Öcalan'ın akrabaları ve avukatları tarafından İmralı Kapalı Cezaevine yapılması gereken ziyaretler kötü hava koşulları temelinde iptal edilmeye devam edilmiştir (19 Subat, 26 Subat ve 5 Mart 2003 tarihlerinde). Fakat, Komite 12 Mart 2003 tarihinde akraba ve avukatlar tarafından ziyaretin gerçekleştiğini öğrenmiştir.

iki sahil güvenlik teknesiyle bir de daha küçük bir bot adanın iskelesinde durmaktaydı.

Eğer kötü hava Çarşamba günü ziyaretin gerçekleşmesini engelliyorsa, hava koşullarının daha iyi olduğu o haftanın başka bir gününde ziyaret neden gerçekleşmesin? İmralı Kapalı Cezaevinin Direktörü ziyaretlerin o haftanın başka bir gününde yapılmasında cezaevi personelinin çalışmalarının organizesi açısından herhangi bir sorun görmedi. Çarşamba günü kuralına istisna Abdullah Öcalan'ın Britanyalı avukatları açısından anlaşılan yapılmıştı.

13. CPT delegasyonu ile yapılan toplantılar esnasında Türk yetkilileri yukarıda bahsedilen alternatiflere karşı bir seri argüman öne sürmüştür.

Bursa Bölge Jandarma Komutanlığı Adalet Bakanlığı tarafından iki teknenin tayin edildiğini (İmralı-9 ve İmralı-10) ve alternatif ulaşım araçlarını tahsis etmeye otoritesinin olmadığını belirtmiştir. İmralı-10'a gelince, sadece malzemelerin ulaşımı için kullanıldığını ve böylece de yolcuları taşımayacağını belirtmiştir. İlaveten, kendisine göre, iskele bir tane olduğundan, bu da kısmen tahrip olduğundan, adaya bir tekneden fazla yanaştırılamamaktadır. Diğer taraftan, Bursa Başsavcısına göre, İmralı Adası'na ulaşım askeri yetkililerin sorumluluğudur ve böylece de farklı ulaşım araçlarının kullanımı onların kontrolündedir.

Hem Bursa Başsavcısı hem de Bursa Bölge Jandarma Komutanlığı ziyaretlerin aşağıdaki nedenlerden dolayı sadece çarşamba günleri gerçekleştirilebileceği düşüncelerini korudular: i.) Adalet Bakanlığı tarafından ziyaret günü olarak belirlenmiştir; ii.) haftanın diğer günleri adanın farklı ihtiyaçlarını karşılama günleri olarak ayrılmıştır (personelin değiştirilmesi, ihtiyaçların sağlanması, askeri talimler ve hareket vb.); iii) ziyaret gününü değiştirmek imkansızdı çünkü ada bir askeri bölgenin içindeydi ve her ziyaret büyük hazırlık çalışması ve güvenlik gerektiriyordu.

Sonuç olarak, delegasyonun sözcüleri mevcut koşullar altında İmralı Adasına ulaşım probleminin tek çözümünün ki sonuna doğru yaklaşıldığından hava koşullarında bir iyileşmenin olduğunu belirttiler.

CPT yukarıdaki argümanları ikna edici bulmamaktadır; bunlar Abdullah Öcalan'ın akraba ve avukatlarının İmralı Adasına ulaşımına yaşadıkları sorunları aşmada gerçek bir kararlılık işareti değildir.

14. Delegasyonun ziyaret esnasında görüştüğü Abdullah Öcalan'ın avukatları müvekkilleri ile uzayan ilişkisizlik açısından ciddi kaygılarını ifade ettiler ki kendisi şu an üç farklı yasal işlemle karşı karşıya ve bunlara ilişkin herhangi bir direktif vermekten alıkonmaktadır. Onlar Adalet Bakanlığı, Cezaevi Direktörlüğü ve Bursa Başsavcılığına tekrar tekrar yazarak durumun düzeltilmesini talep etmişler. Cevaben, Adalet Bakanlığı ise İmralı-9 teknesinin yeni bir bot ile değiştirmek için bütçelerinin olmadığını belirtmiştir. Avukatların İmralı Adası'na yaptıkları ziyaret

günü ve süresi üzerindeki sınırlandırmanın kalkmasına ilişkin yaptıkları talep de rededilmiştir.

15. Elinde bulunan bilgiler temelinde, CPT İmralı Kapalı Cezaevine yapılan ziyaretlerin gerçekleşebilmesi için Türk yetkililere aşırı yük koymadan daha fazla tedbirlerin alınabileceğine ikna olmuştur. Abdullah Öcalan'ın tutukluluğunun istisnai koşulları ve özellikle İmralı Adasında ki uzun süren izolasyonu ışığında akrabaları ve avukatları tarafından ziyaret hakkının pratikte tamamı ile işlerli olması mutlaka gerekmektedir. CPT Başkanı tarafından 27 Ocak 2003 tarihinde Türk yetkililerine yazılan mektupta da altı çizildiği gibi bunun böyle olması için Türk yetkilileri tarafından insiyatifli bir tedbirin alınmasını gerektirebilir. Ziyaret kurallarını koyan otoritelerin bu kuralların pratikte yerine gelmesini sağlamak görevleridir.

CPT, Abdullah Öcalan'ın akrabaları ve avukatları tarafından ziyaret edilmesinin pratikte tamamı ile işlevsel olmasını temin edebilecek araçların bulunması için Türk yetkililerine derhal adım atmasını tavsiye eder. İlgili direktifler, gerektiğinde, İmralı-10'un Abdullah Öcalan'ın akrabaları ve avukatlarını İmralı Adası'na ulaştırmalarında kullanılması için veya eğer o bot hazır değilse sahil muhafaza aracının kullanılması temelinde değiştirilmelidir. Bunun dışında, ziyaretlerin günü açısından da belli bir esneklik verilmelidir ki eğer o hafta esnasında ziyaretin yapılması gereken gün olarak belirlenen günde kötü hava tüm ulaşım araçlarının adaya ulaşımını engellerse ziyaretler farklı bir günde gerçekleşebilir.

16. Son olarak, CPT kendisinin dört yıldan fazladır mahpusluğuna rağmen Abdullah Öcalan'ın akrabaları tarafından yapılan ziyaretler hala çok kısıtlayıcı koşullar altında gerçekleşmekte olarak, yani mahpus ve ziyaretçilerinin iki ayrı oda da bir cam bölmenin karşı taraflarında ve telefon üzeri iletişime geçtiğini anlamaktadır. **Komite, akrabaları tarafından Abdullah Öcalan'a yapılan ziyaretlerin avukatlarına uygulanan koşullarda gerçekleşmesi, yani aynı odada, mahpus ve ziyaretçilerin bir masanın karşı taraflarında oturarak yapılması için Türk yetkililerini davet eder.**

17. **CPT, Türk yetkililerinden bir ay içerisinde cevap vermelerini ve bu cevaplarında 15. ve 16. paragraflar ışığında yapılanların ortaya konmasını talep eder.**